

16 april 2025

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

MBO – status – benamingen...

1 Inleiding

Waar is inmiddels de 'waaier' gebleven? De aandacht ervoor lijkt alweer voor een deel verdwenen. Die metafoer werd door Dijkgraaf en wordt nog wel door anderen gebruikt, ook een keer door de huidige minister in de recente 'Beleidsbrief', om aan te geven dat mbo, hbo en wo evenveel aandacht verdienen en ook als zodanig dienen te worden gewaardeerd. Het gaat dus niet alleen om de status maar vooral om het maatschappelijke en economische respect en toch ook concreet uitgedrukt in geld, salaris dus, en vooral om een baan die een herkenbare plek in een 'functiehuis' verdient. Maar het is en blijft gewoon zo dat er sprake is van een duidelijke rangorde:

- het mbo omvat de niveaus 1, 2, 3 en 4 en het hbo 5, 6 en 7, en
- het hbo is alleen maar direct toelaatbaar voor mbo'ers als ze niveau 4 hebben afgerond.

Een ander aspect is dat er nog steeds wordt gehamerd op het beeld van 'lager en hoger' als over het mbo wordt gediscussieerd. Dat het begrip 'lager' in formele zin nergens meer in het onderwijsstelsel is terug te vinden (de 'lagere school' is al heel lang de 'basisschool' en het 'lager beroeps-onderwijs' is er ook niet meer) doet verder niet ter zake – alleen maar in alle discussies waarbij die niveaus op tafel worden gelegd, in samenhang met de leerwegen die door jongeren kunnen worden doorlopen in een bepaalde volgorde. Dat het gaat om 'studenten' in het mbo, hbo en wo betekent alleen qua naam voor de lerenden dat ze gelijkgeschakeld zijn, maar op basis van allerlei andere en verschillende kenmerken wordt het onderscheid nog steeds gemaakt¹.

In dit nummer lopen we een aantal zaken rond dit alles langs, om ook toch maar een bijdrage aan de voorbijkomende discussies te leveren.

2 Aandacht schenken en benadrukken van de status

Er wordt veel aandacht besteed aan de positionering van het mbo en daarmee aan de status van de mbo'er. Daarbij moet dus niet worden vergeten dat in het mbo met verschillende niveaus wordt gewerkt, ergo 'de' mbo'er bestaat niet op die wijze, net als 'de' hbo'er er niet is. Dat is mede het geval vanwege het ontbreken van 'benamingen' in het mbo, zoals in het hbo met de Ad, Bachelor en Master wel een duidelijke ordening is aan te geven. Daarover wordt vrijwel geen discussie meer gevoerd als het gaat om de status: ze zijn allemaal gekoppeld aan een van de hbo-niveaus.

De vraag is of er voor mbo-niveaus benamingen kunnen worden bedacht zoals 'meester'. Dat is op zich prima te doen, maar daarmee is nog niet alles op korte termijn verdwenen rond het hebben van een verschil tussen mbo en hbo als sectoren, nadrukkelijk en formeel in elkaars verlengde liggend. Het acceptatieproces vraagt zeker nog wel enige tijd, mochten er herkenbare benamingen komen.

¹ Dat er veel discussie is over het laten meedoen van mbo'ers aan bijvoorbeeld de introductie-activiteiten van hogescholen (en soms ook universiteiten), roept de vraag op om welke mbo'ers het gaat. Zijn het degenen die in het mbo-examenjaar zitten en mogelijk een jaar later als kersverse hbo'er ook weer aan de bak mogen met de introductie? Of zijn het de mbo'ers die aan de start staat van een mbo-opleiding op een van de niveaus 2, 3 en 4, en in het algemeen een stuk jonger zijn dan de a.s. Ad'ers en Bachelors. Het alleen maar in naam te zijn gelijkgeschakeld (dus het studentschap hebbend) zegt op zichzelf niet veel en lokt alleen maar (juridische) vragen uit en dat is behoorlijk jammer. Wat nu opgeld doet is gewoon 'een leuke startweek' organiseren en alle mbo'ers, hbo'ers en wo'ers mogen eraan meedoen. In die week komen dan ook 'kennismakingsactiviteiten' voor, dus gericht op degenen die pas aan een studie beginnen.

Het moeilijke bij discussies is dat vanaf de start bij het zoeken naar een geaccepteerde aanpak en daarmee een 'oplossing', allereerst in brede zin gewoon dient te worden erkend dat die niveaoverschillen er zijn vanwege ons stelsel dat al jarenlang als zodanig is ingericht. Dat zegt helemaal niets over de kwaliteit van een opleiding. We hebben echter nu formeel het NLQF, met het EQF als referentie, en als je kijkt naar de zgn. LLL-(bij ons LLO)-descriptorren die bij elk van de acht niveaus zijn opgesteld² is het verschil ook nog eens duidelijk te constateren.

Een serieus probleem is dat als je voortdurend praat over en hamert op het wegnemen van de verschillen om te komen tot een andere wijze van benadering, er ook steeds bij wordt vermeld dat het mbo een eigen plek heeft nl. tussen het vmbo (en havo-onderbouw) en het hbo in. Juist daarmee blijven die verschillen (in feite eigenlijk te lang) tussen de oren hangen van veel betrokkenen en wordt dus wellicht het tegenovergestelde bereikt.

Hetzelfde gebeurt heel duidelijk ook internationaal. Het is gewoon zo dat in vrijwel elk land het mbo (Vocational Education and Training) in de rangorde van beide sectoren als 'de mindere' wordt gezien. Overall wordt door de jongeren en vooral hun ouders (en andere betrokkenen) gestreefd naar een graad in het hoger onderwijs. Al vanaf 2016 probeert de Europese Commissie daaraan iets te doen via allerlei campagnes en conferenties, met als slogan 'Make VET your first choice'. Prima die aandacht, maar het bevestigt ook hierbij weer nadrukkelijk dat VET dus op dit moment een tweede of misschien zelfs wel een derde keuze is. Dit blijft aldus voortdurend 'kleven' aan die sector en het blijkt ook wel dat ondanks alles veel van de gestelde internationale doelen rond VET nog niet zijn bereikt. Er zijn wel veel 'vocational centers of excellence' ingericht, met een internationale samenwerking, maar nationaal worden nog niet alle 'status-barrières doorbroken' met die aanpak.

Men zal meer van de eigen kracht en kenmerken van het mbo 'van binnenuit' moeten uitgaan en er dient vooral te worden voorkomen dat in de discussies voortdurend 'lager en hoger', 'first or second choice', 'praktisch en theoretisch' en dergelijk onderscheidende begrippen worden gebruikt. In het mbo wordt geleerd (en dus gestudeerd) voor een bepaald vak, smal of breed, met daaraan gekoppeld een herkenbaar beroep of een goed te identificeren functie.

3 Spectrum i.p.v. waaier

Stel dat je toch een metafoer wilt gebruiken voor de sectoren waarmee een beroep of functie (of bezigheid...) kunnen uitoefenen, dan is het wellicht beter om te spreken van een 'spectrum'. Het is vervolgens een kwestie van 'draaien' en het licht erop laten vallen om bepaalde kleuren te kunnen projecteren op een bepaald (vak)gebied. Je kunt in dat kader zeggen dat het een combinatie is van allerlei praktische en theoretische competenties, in elke sector te herkennen, met een eigen en helder te schetsen waarde en signatuur, dus met een specifieke 'kleurstelling'. Zo kunnen het mbo, hbo en wo vanuit hun eigen perspectief worden bekeken en behandeld, op de arbeidsmarkt, in onze economie en als onderdelen van de maatschappij.

4 Namen of aanduidingen per mbo-niveau

Misschien is het handig om, net als in het hbo en wo, in het mbo ook te gaan werken met bepaalde onderscheidende namen of aanduidingen. Graden en titels kunnen niet want die worden wettelijk binnen het hoger onderwijs gebruikt.

In het mbo is niveau 4 de 'middenkader-opleiding' en niveau 3 de 'vakopleiding'. Niveau 2 is de 'basisberoepsopleiding'. Dan is er ook nog de optie om na een opleiding op niveau 3 dan wel niveau 4 een kopstudie te volgen, de 'specialistenopleiding', in beide gevallen uitkomend op niveau 4 (dus geen 5 na 4...). Mogelijk biedt deze indeling van de soorten opleidingen een handvat voor het hanteren van namen voor de afgestudeerden. Bij niveau 3 kan het voorvoegsel simpelweg 'vak' zijn (zoals je dan een vak-timmerman kunt hebben) en bij de specialistenopleiding – het ligt voor de hand – 'specialist'. Voor de andere namen zou een brainstormsessie uitkomst kunnen bieden³. Het is maar een suggestie en de verdere uitwerking laten we graag aan de betrokkenen over... al willen we best zo nodig een paar voorstellen op tafel leggen.

² In 2011 zijn die descriptorren opgesteld voor de niveaus van het NLQF (gebaseerd op het 'EQF for Lifelong Learning') zonder dat er toen aandacht werd besteed aan het hebben van lagere en hogere opleidingen.

³ We zullen het hier niet hebben over internationale namen voor Nederlandse benamingen, om allerlei discussies te vermijden. Zoals in de tekst vermeld is 'meester' een bekende benaming, maar moet het dan in het Engels 'Master' worden? In Duitsland is 'Meister' aan sommige non-formele opleidingen op 5 gekoppeld, en daar ontstaat dus een soortgelijk dilemma. Moet het een 'Vocational Master' worden genoemd?